

איה

DISQVISITIONUM

PRACTICARUM

ΓΥΜΝΑΣΜΑ DECIMUM QUARTUM,
VOLUNTATIS HUMANÆ insolem,
qua actus morales, primum καὶ σκευα-
σικῶς, inde vero ἀνασκευασμῶς
discutiens;

Quod

Ex Amplis. Fac. Philos, suffragio
& approbatione,
In Regia Academia Åboënsi,
SUB PRÆSIDIO.

M. AND. WANOCHI,
Phil. Pract. & Hist. Profess: h.t.Fac.
Phil. Dec.

Publice ventilationi submittit

DANIEL HAGERUS, Nyl.

In Auditorio Superiori

Ad diem, volente DEO, 6 Martii
M. D C. LXXXVI.

Impr. apud JOH. L. WALLIUM, A.T.

VIRIS AC DOMINIS,
Pl. Reverendis & Clarissimis,
DN. M. GABRIELI TAMMELINO,

Ecclesiæ quæ in Loco Deo colligitur, Pastori
vigilantissimo, nec non Ecclesiarum Rase-
borgh adjacentium Præposito dignissimo,
Mæcenati ac Promotori quovis obsequio-
rum genere æternum colendo.

Dm. M. ANDREÆ PRYSS
Ecclesiæ De., quæ in Rimito est, Pastori ut
meritissimo ita attentissimo, Mæcenati iti-
dem ac fautori obsequioso animo æta-
tem devenerando,

Salutem Perennem, offi-

Singularis vestri favoris ac benevolen-
tiae aura, O Mæcenates, adeò me jam
compulit, ut debiti officia ac gratitu-
dinis quodam charactere gracissimi animi mei
Sacramentum vobis profiare facerè; quod dum
alio modo à me fieri nequit, Lucubrationes
basee practicas honoratissimis Nominibus Ve-
stris inscribere ausus sum; placidis illas ocu-
lorum inspicite luminibus meque ut ha-
ctenus jucundissimo benignitatu vestrae favo-
gio amplexi estis, ita & postbac locum inter
illos, quos maxime Vobis habetis commendatos
mibi designare. Valete!

VIRIS

Specabili Dignitatee Conspicuis ,

DN. CAROLO BØLLSTEDT

Ferrifodinarum Nylandensium, Fager-
wijk; & Billndæs Inspectorí accuratissimo,
Evergetæ ac fautori perpetim hono-
rando.

DN. JOHANNI THORWÆLDE

Ferrariarum officinarum, quæ in Antstog
& Fistiars sunt, directori prudentissimo,
Fautori itidem ac benefactori multis no-
minibus prosequendo.

cia quævis fata prospera!!!

 Ne ingratitudinis stigma, mihi in ur-
patiar, quin potius officiose metis red-
bostimento qualicunque multis illis
beneficiorum cumulis, à Vobis, O Fatores,
in me collatis, occurram, jubet officiis mei ra-
tio, urgent beneficia vestra. Hoc itaq; in Phi-
losophia Practica tirocinium, instar perpe-
tuæ observantia & eternæ gratitudinis mo-
numentum, summa veneratione vobis obla-
rum, serenâ excipite fronte, meg; pristino vestro
favore prosequi ac tueri baud dignemini.
Valete !

D. H.

Ut &

Reverendo, Politissimo ac Humanissimo

DN. HENRICO HAGERO,
Pastori in Ingå vigilantissimo, Fra-
trimeo Charissimo, parentisq; instar
propensissimo.

DN. GABRIELI HAGER T
In provincia Tavastb. Scribae Census
annui accuratissimo, fratri quoq; meo
ut dilectissimo ita benignissimo.

DN. JACOBO LANÆO,
Sacellano in Ingå perindustrio, fau-
tori & amico singulariter hono-
rando.

Has ingenii primitias
Officiose & fraterne
offerio.

DN. H.
Nyl.

CAP. V.

De voluntate humana in moralibus.

SECTIO κατακευαστικη.

§. I.

Secundum ab intellectu practico locum sibi vendicat voluntas, quæ actionum humanarum est *Regina*, quemadmodum & intellectus consiliarius, nervi rerum gerendarum, variæ animæ vires, subditæ affectus, rectæ rationis sceptro sæpe graves, & denique ministri ac satellites locomotivæ facultatis vires appellantur a doctis. Est autem voluntas facultas animalis rationalis, qua homo ab intellectu cognita & judicata sub ratione boni appetit, & sub ratione mali aversatur. Ubi i. nota voluntatem accipi (α) ratione ὀνόματος, & cum actum volendi positivum designat: (β) Ratione χρῆσεως, idque vel late, ut tam velle, quod positivum, quam nolle, quod privativum, involvat; vel stricte, ut τῷ nolle opponitur quod Thomas I.2.q.6. sic explicat: Non velle vel sumitur (α) in vi unius dictionis, secundum quod est in-

finitivum hujus verbi *nolo*; unde sensus est *nolo legere*, id est *volo non legere*, & sic non *velle* est voluntarium: vel (b) in *vi orationis*, & tunc non affirmatur actus voluntatis, sed notat involuntarium. 2. Definitur facultas *anima rationalis*, ad excludendam *sensetivam* & *vegetativam*; nec enim bruta *velle* dici possunt quidpiam *κυρίως*, multo minus plantæ & arbores; sed *κατηχεγησικῶς*, sicubi tale audimus. Dicitur porro 3. *Velle cognita & judicata*; quia *antequam voluntas ordinare agens* aliquid ultimo velit, necessum est *præcessisse* *judicium*, secundum illud Philosophorum, *voluntas non fertur in incognitum*; & *nihil est volitum, nisi prius sit cognitum*; & Poëtæ, *Ignorimus nulla cupido*. Additur denique 4. *Sub ratione boni & sub ratione mali*: quo innuitur voluntatis *objectum*, quatenus est *res*, non quatenus *actus*: de quo hic infra, nam, ut loquitur D. D. Dannbaw. voluntatis *late acceptæ objectum materiale* est tam *ens* quam non *ens*; *formale* tam *bonum* quam *malum*; illud quidem ut persequatur, hoc ut aversetur. Voluntatis autem *strictæ acceptæ objectum materiale* est

est itidem tam ens quam non ens; *αυτοχειρες* enim optant non esse: *formale* tantum bonum, quia ipsum non esse vult, qui vult, sub specie boni. &c. Vel ut alii: *Objectum materiale voluntatis late acceptae duplex* est, scilicet cognitum bonum vel malum; *formale* itidem duplex bonum & malum, sive revera sive apparetter tale; *illud sub ratione appetitionis, hoc vero sub ratione aversationis.*

§. II.

Ex duplice hac objecti ratione duplex enascitur Voluntatis actus; unus appetitus seu approbativus, quo bonum, vel verum vel apparenſ, sub ratione boni appetit: alter aversatus seu reprobatus, quo malum, vel verum vel apparenſ, sub ratione mali aversatur. Ut itaque objectum voluntatis ratione actus, aversati-*vi* non est nisi malum, sive *όντως* tale, sive *δοξασῶς*; (sapissime namque id quod in in se quam maxime bonum est, aversamur; ut detestamus per naturae labem, jam in Adamo contractam, nisi peculia-ri regenerationis & renovationis gratia sublevemur, studium piæ & rigorosæ vi-tae, doctrinæ catecheticae &c. quæ ta- men ut homini sunt valde necessaria, sic

summe utilia.) Ita objectum ejus ratione actus appetitivi non est nisi bonum, licet non raro eligat, quæ mala sunt & noxia. Sic qui *αὐτοχειρίας* meditatur, aliquod bonum sibi videtur intendere, scilicet declinationem infamiae, aut gloriam nominis &c. Ita qui blasphemus est, injustissimam ultiōnem spirat, vel sui ipsius consolationem. &c.

§. III.

Actus voluntatis tam appetitivus quam aversativus, est vel elicitus, quem voluntas immediate, nulla alia potentia intercedente, ex se elicit; ut velle, nolle, amare, odire intra se. Dicitur alias actus immanens, quia in sola voluntate recipitur, quasi per quandam reflexionem. Vel imperatus, quem voluntas mediante potentia quadam alia, cui producendum mandat, producit. Id est, omnis actus, qui extra voluntatem conspicitur, a voluntate dicitur aliis facultatibus imperari. Illud vero voluntatis imperium, quod *αὐτολόγως* in facultates inferiores exercet, est vel generale seu implicitum & tacitum, vel speciale seu explicitum & expressum: Illud in omni actione imperata est necessarium; non vero hoc: neque

neq; enim ad quemlibet gradum in confiendo itinere , speciali est opus mandato, eoque expresso; sed satis est, ita esse decretum semel , quod totum illud iter sit metiendum. Quod vero ad discrimen inter actum elicitum & imperatum, tum 1. illud est evidens ratione ultime efficientiae; quæ in actu elicito sola est voluntas, in imperato, alia facultas intervenieus. 2. ratione subjecti , quod actus eliciti est ipsa voluntas, a qua producitur, in qua manet, & quasi reflectitur; actus vero imperati est facultas alia a voluntate distincta.

§. IV.

Actus, qui appellatur elictus, est vel simpliciter appetitus, græcis dictus βέλησις, qui fit sine prævia deliberatione; vel simul præelectivus, græcis προεἵρεσις, qui cum prævia fit deliberatione: prior dici potest simplex volitio, appetitio; posterior electio sive prælectio. Velle autem simpliciter est velle ἀπεβάλευτον, citra deliberationem, ut ultimum finem solemus appetere ἀπεβάλευτως, sine deliberatione, non v. plane ἀχείτως, sine prævio iudicio. Ita & ejusmodi media, quæ vel

plane & necessario conjuncta sunt cum fine, vel nostræ non sunt potestatis, ἀποβλέψεως, & sine deliberatione sollemus optare nobismet ipsis aut aliis: sic possunt homines optare sibi met immortalitatem, quamvis frustra; possunt optare huic vel illi idiotæ solidissimam eruditionem &c. Qui vero recte consilunt, volunt βλέψεων. Sed velle deliberative & ἀγωγητικῶς, est finis intermedii & mediorum simul, & quidem eorum, quæ nostri sunt juris, nec necessariam cum fine habent connexionem.

§. V.

Qua vero objectum actuum elicitorum, tum alii sunt circa finem, alii circa media: qui circa finem, sunt velleitas, voluntio seu intentio, & fruitio: qui vero circa media, electio, consensio & usus. Scilicet solent distingvere Scholastici inter bonum, quod est finis, & quod est medium; præterea, inter bonum honestum, jucundum, & utile; bonum honestum & jucundum referre solent ad finem, utile ad medium. Bonum quod est finis, voluntati triplici ratione sistitur appendendum: Primo quidem simpliciter,

tan-

tanquam honestum & voluntati nude-
aridens, præcisa confideratione medi-
orum, qui actus volendi vel appetendi
dicitur *velleitas*, vel *simplex velle*. Et ta-
lis voluntatis *actus* est *imperfectus* & *se-
miplenus*, diciturque *voluntas simplicis
complacentiae*, & *inefficax*; ita impii ap-
petunt æternam animarum salutem, so-
cordes eruditionem, otiosi divitias &c.
Hæc ergo voluntas non est nisi æquivo-
ce appetitus, cum sit aliquid justo appe-
titu dilutius, nuda, ut dictum, compla-
centia, ac definitur, quod sit *voluntas*,
qua quidem placet res *actui*, sed eam
non *cupit* (non *cupit*, est ergo certo
modo negatio cupiditatis) *efficere aut
consequi*. Argumentari ergo a Canone,
qui *vult finem, vult etiam media ad fi-
nem ducentia*, ad hunc voluntatis a-
ctum, non valet; cum & ægrotus ap-
petat sanitatem, utpote *finem*, ingerim
tamen respuat amaram pationem, ut
medium; puer amat eruditionem, ut *fi-
nem studiorum*, tamen, cum τῆς παι-
δίας φίλη πικρά, ut ait Isocrates, a-
versatur lectionem, tanquam *medium*.
Sed qui *vult finem, formaliter, volunta-*

te efficaci, prosequente, & plena, non
vero voluntate simplicis complacentie, in-
efficaci & semiplena, is vult media ad fi-
nem. Vid. Thomasi Dilucidat. Stahl.
Deinde 2. Sistitur bonum, quod est finis
voluntati appetendum, tanquam finis &
terminus per media obtainendus, qui a-
ctus dicitur *intentio vel volitio*. Talis
voluntas dicitur *efficax, plena & prose-
quens*, cadique non in quosvis, sed in
probos & solertes. De hac procedit ca-
non modo notatus. Denique 3. bonum
ut finis voluntati appetendum sistitur,
tanquam fructus & delectationis plenum,
diciturque *fructio*: differt autem ab actu
voluntatis elicito *primo & secundo circa*
finem, quod hic versetur circa bonum
jam obtentum, illi circa obtainendum;
hic circa finem in executione, illi circa
eundem in intentione. Hic etiam notat
cum aliis Dn. Rudrauff. divisionem bo-
ni in *bonum, jucundum & utile*, non
esse perpetuam & universalem, nec gene-
ris in suas species: quia *bonum* est re-
ctæ rationi congruum, adeoq; propter
se expetendum & homini proprium: *juc-
undum*, non propter se, sed propter vo-
luptatem expetitus, & sape cum recta
ratio-

ratione pugnat: *utile* pariter propter aliud, & sape contra rectam rationem appetitur.

§. VI.

Actus eliciti voluntatis circa media sunt i. *electio*, qua voluntas medium, bonum utile, ad finem consequendum eligit, & acceptat ex *præscriptio rationis*; 2. *Consensus*, quo voluntas in medium ita electum conseitat, illud approbat & in eo acquiescit; vocatur alias *complacentia*; 3. *Usus*, quo voluntas utitur medio ad finem rite obtainendum. Hinc jam liquet discrimin inter *tò frui*, & *tò uti*: fine fruimur, mediis utimur: sic Ciceron; *Posse Deo pro patre frui, summa una honorum est.* Ergo, Deo fruimur, ut sine ab solute ultimo; creaturis utimur, tanquam ad illum finem mediis: & qui hunc ordinem invertit, nescit finem, ignorat media.

§ VII.

Ex hisce jam constat objectum voluntatis esse non tantum *res*, ut supra in thesi I. patuit, sed & *actus*. Illi vero actus, prout sunt voluntatis objectum, alii sunt *directi*, quibus voluntas imperat intellectui, præcipue quoad actus exerci-

cium, sensibus externis & internis, loco-
motivæ & instrumentis animæ sensitivæ:
alii reflexi, quos voluntas ex se producit,
& in se recipit; ut sunt actus eliciti.

SECTIO II. ἀνασκευασική.

QUESTIO I.

An voluntas appetat malum sub ra-
sione mali, vel tanquam malum, et a-
versetur bonum sub ratione boni, vel tan-
quam bonum? Neg.

S. I.

Solet quidem disputari, præsertim a Scholasticis, utrum appetitus sit aliqua specialis animæ potentia? Ratio dubi-
tandi est, quia potentiae distinguntur se-
cundum objecta; at idem est objectum,
quod cognoscimus & quod appetimus;
Ergo vis appetitiva, sive superior, sive in-
ferior, non videtur esse alia ab apprehe-
nsiva. Sed res in confessso est, si dixerim-
us, quod id quod appetitur & quod a-
prehenditur, est idem subjecto, sed dif-
fert ratione: apprehenditur enim ut est
ens sensibile & intelligibile; appetitur
vero, ut est conveniens & bonum. Di-
versitas autem rationum in objectis requi-
ritur ad diversitatem potentiarum, non
autem

autem materialis diversitas; quod exemplo alicujus rei bona claret. Unaenam eademque illa res est objectum intellectus practici particulare, ratione cognitionis judicativæ, & voluntatis ratione appetitionis &c. Vid. Thom. p. I. qv. xxv. art. I. Protinus ergo ad examen quæstionis propositæ. Scilicet communis est sobrie philosophantium sententia, voluntatem non ferri in malum, tanquam malum: nam ait Arist. lib. I. Eth. c. 2. πᾶσα γνῶσις καὶ προαιρεσίς ἀγαθή τινος ὀρέγεται. Et sane omne quod appetitur, rationem finis obtinet: quia in eo consistit finis causalitas, ut moveat appetitum: atqui malum non habet rationem finis; Omnis enim finis rationem boni obtinet, cum nemo intendens ad malum operetur. Dionys. de div. non. c. 4. Thomas I. 2. qv. VIII. art. I. sic procedit: Voluntas est appetitus & quidem rationalis; omnis autem appetitus nihil aliud est, quam quædam inclinatio appetentis in aliquid: nihil autem inclinatur, nisi in aliquid simile & conveniens. Cum igitur omnis res in quantum est ens & substantia, sit quoddam bonum

bonum, necesse est ut omnis inclinatio sit in bonum: & inde est quod Philosopher dicit. *I. i. Eth. e. i.* τὰ γαθὸν, ἡ πάντα ἐφίεται. Hinc tale ratiocinium; Quicquid voluntati seu appetitui non est simile aut conveniens, ad minimum apparenter, in illud non fertur: Sed malum, tanquam malum & sub ratione mali, non est appetitui conveniens aut simile. E. voluntas non fertur in malum, tanquam malum. ὥπερ ἔδει δεῖξαι. Major in discurso Thomae fundatur: minor inde dispalescit, quia malum (*deterium*) concipitur tamquam noxium & destruens, a quo quælibet natura abhorret. Pro obtainendo vero statu quæstionis, tenendum est, hic non quæri 1. de voluntate *latae accepta*, & σερητικῶς; sed de ea *stricta* & θεοπκῶς usurpata: nec 2. de objecto voluntatis *materiali*: sed 3. de objecto ejusdem *formali*. De hoc quæstionem cum aliis negamus: affirmant tamen Gabr. Biel. *I. 2. sent. dist. 6. qv. 1.* Occam. *lib. 2. sent. dist. 3. qv. 13.* Scotus & alii.

Obj. (α) *Voluntas hominis impii odit Deum, id est, non appetit rem per se bonam, imo omnis bonitatis thesaurum: Ergo etiam potest vellet rem per se malam. Consequentia fundatur in natura contrariorum.*

Resp. *Voluntas hominis impii odit Deum, non ut matum in se & κατ' αληθειαν; sed ut Zelotem ac judicem scelerum, & malum κατὰ δόκον. Vid. Psal. XIIIX. 27.*

Object. (β) *Si voluntas humana non fertur ad malum, tanquam malum, sequitur non dari peccatum ex malitia; abundantur ejusmodi peccata ex malitia, quæ quis sciens & volens, nulla adductus ignorantia aut metu, committit, E.*

Resp. 1. Neg. conseqv. quia peccare ex malitia, nondum est appetere malum tanquam malum, licet quis sciens & volens ita peccet; cum nihilo minus subest intentio boni, sive utilis, sive jucundi, quod ex ejusmodi actu promittit. 2. Peccatum malitiæ non tam ex objecto, quam subiecto æstimandum est, si homo mala ~~negat~~ ipse, nullo præventus affectu, nullo er-

rore occæcatus malum eligat ob utilitatem aut jucunditatem, jam malitiose agit; neque ad malitiam necesse est, ut malum, qua malum, eligat. Dn. D. Dannhaw.

Object. (γ) Si voluntas non fertur in malum ut malum, sequitur voluntatis nullam esse indifferentiam, nec libertatem humanam differre ab Angelicam; quia in hoc ipso posita videtur libertas voluntatis humana, quod possimus aliquid appetere, non sub boni modo, sed etiam sub mali ratione: at absurdum est, tam tollere libertatem voluntatis, quam ad aquare eam libertati bonorum Angelorum. E.

Reſp. α. Quod libertas ad bonum & malum non ideo dicitur, quod tam bonum quam malum velit; sed quod bonum velit, malum oderit: libertas etsi nimirum voluntatis nostræ in eo constituit potius, quod possimus per libertatem contradictionis aliquid velle, vel non velle, & per libertatem contrarietas e duabus aut pluribus positivis oblatis, vel primum velle, vel secundum. Vel β. quod libertas ad bonum & malum ideo dicitur,

quia

quia tam ad bonum verum, quam ad verum malum se habeat indifferenter; ita-
tamen ut appetitus in objectum, quale-
cunque illud sit materialiter ac in se,
fertur formaliter, sub ratione boni &
appetitionis. Et hinc innoteſcit diſcri-
men inter voluntatem Angelicam & hu-
manam, quod illa ne appaſens quidem
bonum, cui veritas non ſubſit, conco-
pifcat.

Object. (d) Si quis in experimentum
virium ſui arbitrii, malum ut malum pot-
est eligere, & repuere bonum; utique
voluntas fertur in malum, qua malum:
at v. p. E.

Respondet D. Dannhäuserus: illud i-
pſum formale experimentum liberi arbi-
trii, bonum eſt; id eſt, tanquam bonum,
ſub ratione delectationis appetitur. E.
hoc etiam voluntas ſibi ratione boni
eligit.

Object. (e) Voluptas prava a libidi-
noſo, opum alienarum poſſeffo ab avaro
appetitur, &c. tanquam malum. E. volun-
tas fertur in malum.

Reſp. 1. Fertur quidem, ſed tanquam
ad res

ad res bonas, sub ratione jucunditatis & utilitatis; non vero tanquam ad malas. Ergo 2. sunt res ejusmodi inhonestæ, quæ sub specie boni ludunt, bona non revera & ὄντως, sed apparenter & Φαινομένως.

Obj. (ξ) Bonum & ens convertuntur; sed voluntas non solum est entium, verum etiam non entium: volumus enim aliquando non ambulare, & non loqui; volumus etiam interdum futura, quia non sunt entia in actu. Et voluntas non tantum est boni.

Resp. a. Quod illud, quod est non ens in rerum natura, accipitur ut ens a ratione; unde negationes & privationes entia dicuntur rationis; per quem etiam modum futura, prout apprehenduntur, sunt entia: in quantum igitur sunt hujusmodi entia, apprehenduntur sub ratione boni, & sic voluntas in ea tendit. Unde Aristoteles in lib. V. Ethic. dicit, quod carere malo, habet rationem boni. Et huc facit β. id quod dicunt: non ens, si physice dicitur malum, moraliter potest dici bonum. Aut ξειρόν vero dum

dum mortem appetit, appetit quidem non Ens, sed non tanquam non ens, seu privationem boni, nempe vitæ; sed mali alicujus, e.g. tormenti, adeoq; sub ratione boni non mali; privatio enim mali, ut dictum, induit rationem boni. Atque huc pertinet 3. distinctio inter malum materialiter & formaliter sumtum. Potest enim ferri appetitus in malum materialiter quidem, non tamen formaliter, id est, in aliquam rem, quæ est mala, non tamen tanquam malam, sed tanquam bonam.

Object. (η) *Eadem potentia est oppositorum, sicut visus albi & nigri: sed bonum & malum sunt opposita. Ergo voluntas non solum est boni, sed etiam mali.*

Resp. ι. κατὰ συγχώρησιν, quod objectum voluntatis late sumptæ, & materiale, est bonum & malum; illud ratione appetitionis, hoc vero aversationis; id est, voluntas versatur circa bonum sive ἀληθινὸν, sive φαινόμενον, prosequendo; circa malum vero, sive revera tale, sive apparenter, fugiendo. 2. ἀρνητικῶς

ad similitudinem, quæ inter potentiam visivam & voluntatem instituitur: scilicet cum potentia visiva, tactiva &c. aliter se res habet, quam potentias animæ rationalis; illæ indifferenter se habent ad objecta sua, pari modo apprehendenda: voluntas non.

QVÆSTIO II.

Quid propriæ dicitur voluntarium?

S. III.

Ut & hie intermittatur quæstio, *an voluntas aliquid ex necessitate appetat?* cum cerrum sit eam nihil velle posse necessitate *coactionis*, de qua re hic infra, posse tamen velle necessitate *finis seu suppositionis*, ut media ad finem, & necessitate *naturali*, ut beatitudinem. Quid etiam mittendam judicamus quæstionem Scholasticis familiarem, *utrum voluntas ex necessitate velit quodcumque vult?* Cum & eam negandam esse constet de bonis particularibus; nec magni pondoris esse objectionem: *Sicut apprehensum secundum sensum est objectum appetitus sensitivi, ita apprehensum secundum intellectum, est objectum appetitus intellectivi, voluntatis; sed illud prima movere ex necessitate*

cessitate appetitum sensitivum; Ergo hoc posterior voluntatem. Quia vis sensitiva, non est vis collativa diversorum, sicut ratio, sed aliquid unum simpliciter apprehendit, & ideo secundum illud unum determinate movet appetitum sensitivum. Sed ratio est collativa plurium, & ideo ex pluribus moveri potest appetitus intellectivus, scilicet voluntas, & non ex uno ex necessitate. Vid. Thom. p. 1.
q. 32. art. 1. a. Ergo ad questionem.

S. IV.

Voluntarium proprie dictum requirit veram & perfectam cognitionem finis & mediorum, adeoque non est nisi solius naturæ intelligentis, & per consequens brutis non competit; nec enim licet confundere spontaneū cum libero voluntario. Spontaneum opponitur coactioni physicæ: sicut in physicis natura est principium tam activum quam passivū, ita non solum sponte aliquid agimus, sed etiam patimur sponte, cum in id, quod patimur, inclinamur & propendemus. Voluntarium opponitur invito, id est, ei quod vel facimus ex metu, aut ignorantia aut affe-

etū abrepti. Liberum vero dicitur, quod suscipitur absque obligatione & servitute. Sic bestiæ quod agunt proprio motu, sponte agunt, non voluntarie, non libere: qui paret legibus civilibus non invititus, sponte ac voluntarie is agit, sed non libere, (differit D. Dannhaver) quia agit cum aliqua obligatione: qui denique addicit se fœderi matrimoniali cum hac vel illa virgine, & sponte is agit, & voluntarie, & libere; quia sine omni coactione aut obligatione id agit. Omne liberum est voluntarium; omne voluntarium spontaneum; sed non vice versa; omne spontaneum est voluntarium, nee omne voluntarium liberum, v. g. summum bonum omnes volumus, sed non libere volumus, quia non datur electio in ultimo fine. Vide B.D. Dannhaw. au-

ctar. Hic tamen nota' vocem ἐκστίς aliquando eo extendi, ut voluntario aequipolleat, ut ex definitione Aristotelis liquet, lib. III. Eth., c. 3. τὸ ἐκστίς δόξαν
ἀνθρακοῦ, καὶ οὐ περίτελλεν αὐτῷ εἰδότην τὰ καθ' ἔκστασα, εν τοῖς οὐ περίτελλεν, h. e. sponte factum videri possit id, cuius principium est in eo qui agit res singulares eas, in qui-

bus

bis actio consistit, non ignorantie. Vel, vox spontaneae supponit aliquando pro se tantum, ut in naturalibus & animalibus; aliquando pro voluntario. Thomas distingvit inter voluntarium perfectum, & imperfectum; illud, cognitionem finis & mediorum, cum proportione ejus, quod ad finem ordinatur, requirit: *hoc autem tantum simplicem finis apprehensionem, sine hoc, quod cognoscitur ratio finis & proportio actus ad finem.* *Ita* solius hominis, *hoc* bestiarum etiam esse, & τῷ spontaneo æquipollere.

QUÆST. III.

Quæ sunt facultates & qui actus, quibus voluntas imperat ac jus dicit?

§. V.

Voluntas imperat i. *Intellectui, & quidem imperio despoticō, ejusque actibus quoad exercitium, quia nisi quis velit intelligere, etiam non intelliget, exceptis cogitationibus, quæ nobis invitis oboriantur; non vero semper quoad spēciem actus, hoc est, assensum aut dissensum: re enim adeo clara, ut convincat intel-*

intellectum, non potest vel assentiri falso, vel dissentire a vero. 2. *Sensibus externis*, ita audimus, videmus, tangimus hoc vel illud quando volumus. *Ubi notandum*, aliud esse *applicationem naturalium actiorum & passivorum*, hoc est, admonitionem rei visibilis ad visum, aliud ipsum *actum sentiendi*: prior voluntaria est, posterior sui juris. 3. *Sensibus internis*, sensui communi, phantasie, memorie, si excipientur actus repentini & nocturni, dum nobis profundo oppressis somno phantasia varias volutat species. 4. *Ecomotiva*, exceptis iterum actibus quibusdam repentinis. 5. *Appetitui sensitivo & affectibus*, sed imperio politico aut Regi tantum, non herili aut despoticō. 6. Non imperat vegetative, quoad actum vegetandi, quia venter caret autibus; quamvis quoad applicationem naturalium actiorum passivis. Membra illa, dicit Thomas I. 2. qv. 17. art. 9. quibus opera sensitivæ partis exercentur, imperio rationis subduntur, quæ vero naturalium virium motum suscipiunt, minime subjiciuntur rationis imperio.

§. V I.

Ad quæstiones quasdam minus vexatas

cas brevissimis ita responderi potest: 1. Si quæratur, *A quibus voluntas movetur ad dicendum, eam non agnoscere motus sui principium, quoad exercitium actus extra se ullum, cum ipsa voluntas sit primum movens: prærequisita autem objecti cognitio, non tam est causa motus voluntatis, quam conditio sine qua non.*

Quoad actus specificationem vero movetur voluntas ab intellectu, ad appetendum, hoc vel illud svidente, vel dissidente: est enim voluntas in se, potentia quædam cæca & cognitionis expers. Nec est urgens instantia, si quis diceret: Idem respectu ejusdem non est movens & motum; sed voluntas moveat intellectum; intelligimus enim quando volumus. Ergo intellectus non movet voluntatem. Resp. voluntas movet intellectum quantum ad exercitium actus, ut dictum; sed quantum ad determinationem actus, quæ est ex parte objecti, intellectus movet voluntatem: & sic patet, quod non est idem movens & motum secundum idem. Affectibus in voluntatem non competit imperium, nisi indirecte & per accidens. 2. Si quæratur, qualis objecti cognitio

ad aetum voluntatis requiritur? dicendum, triplicem intellectus operationem, puta simplicem objecti apprehensionem, compositionem & divisionem; quibus objecti cum appetitu convenientia vel inconvenientia expenditur, illic esse necessariam; quod exemplo brutorum, quaeis objectum per sensus nude apprehendisse non sufficit, sed opera imaginativæ insuper idem perpendisse, planum fit. Imo præter judicium intellectus absolutum, etiam comparato esse opus constat ex supra adductis cap. IV. Sect. κατων §. VI. p. 381. Quod vel hoc pacto adseritur: Si est naturæ humanae, ut appetitus plene & perfecte de objecto sive appetendo sive fugiendo instruatur, sequitur præter judicium intellectus absolutum, ne dicamus simplicem apprehensionem, etiam comparatum ad motum voluntatis requiri; ac v. p. E. & post.

QUESTIO IV.

Utrum voluntas sit tantum finis, an etiam mediorum, sive eorum quæ sunt ad finem?

§. VII.

Quod voluntas sit & mediorum & finis, citra eorundem confusione, diverso respectu, scilicet quatenus finem volumus propter se, media vero propter finem, dubitare non permittit ratio bonitatis & malitiae, quæ utrobius conspicitur. Voluntatis enim objectum materiale est bonum & malum.

Obj. (α) Videtur quod voluntas non sit eorum, quæ sunt ad finem, sed tantum finis; quia, ut Aristotelis ait, voluntas est finis, electio autem eorum quæ sunt ad finem.

Resp. Thomas I. 2. qv. 8. art. 2. Voluntas ut potentia est, finem & quæ sunt ad finem, tanquam bona respicit: ut vero actum nominat, proprie tantum finis est: Philosophum loqui de voluntate secundum quod proprie nominat simplicem actum voluntatis: non autem secundum quod nominat potentiam.

Obj. (β) Ad ea quæ sunt diverse generis, diverse animæ potentiarum ordinantur: sed finis, & ea quæ sunt ad finem, id est, media, sunt in diverso genere boni: nam finis qui est bonum honestum.

vel delectabile, est aliud a bono utili, quod sunt media. E. cum voluntas sit finis, non erit eorum, quae sunt ad finem.

Respondeo, quod ad ea quae sunt genere diversa, ex aequo se habentia, ordinantur diversæ potentiae; sicut sonus & color sunt diversa genera sensibilium, ad quae ordinantur auditus & visus. Sed utile & honestum non ex aequo se habent, sed sicut quod est secundum se, & quod est secundum alterum, ut loquitur Thomas. Hujusmodi autem semper referuntur ad eandem potentiam: sicut per potentiam visivam tentitur color & lumen, per quod color videtur.

§. VIII.

Ad questionem vero, currum voluntas eodem actu moveatur ad finem, & in id quod est ad finem? notandum est, quod actus voluntatis quandoque formaliter & explicite est unus circa finem & media; scilicet ubi finem cognosco & volo per media. Aliquando vero formaliter est distinctus, scil. quando finem tangentu intendo & cogito primum, inde verso de mediis sum sollicitus. Semper autem unus est actus voluntatis circa fi-

nem & media virtualiter ac implicite,
quatenus unus includit alterum, ut no-
tat etiam Rudrauff,

QUÆST. V.

An voluntas possit cogi?

§. IX.

Quæstio hæc licet sit tristissima, non
tamen satis bene omitti potest: pro cu-
jus sensu obtinendo tenendum est 1. hic
non esse sermonem de *voluntate* quatenus
est *potentia*, sed quatenus *actus*. 2.
Non tam esse quæstionem de actibus ejus
impenatis, quos *locomotiva* & *appetiti-*
va imperat, quam de *elicitis*: cum in hoc
omnes consentiant, quod illi *actus*, im-
perati, possint impediti & cogi. Exempla
habemus quotidiana. Vide & Act. XVI.
6. & Luc. XIII. 19. 3. Nec quæsti de *co-*
actione impulsiva, *indirecta*, *logica* seu
rhetorica, quæ sit rationibus plausibili-
bus & svadendo; sed de *compulsiva*, *posi-*
tiva, *directa*, ac *physica*. Quæritur ergo
hic de ipso *velle* & ipso *eligere*, adeo ut
tantum sit quæsivisse: an quis cogi posse,
ut illud quod nulla prorsus ratione vult,
velle queat? sive illud *velle* veniat de ac-
tibus elicitis de *præterito*, sive de futua-
to; id

ro; id est, de actibus antequam eliciantur, aut de facto elicitis. Totum vero, quantumcunque est, hisce conclusionibus innotescit: (α) *Actus jans de facto elicitus cogi nequit*; hoc est, cum aliquid de facto volo, impossibile est ut cogar, qui nolim vel non voluerim id, cum alias idem simul esset & non esset, simul vellem, & simul nolle, vel, factum reddetur infectum. (β) *Actus de futuro, sive eliciendus, cogi itidem non potest*, coactione directa, compulsiva, positiva & physica; quamvis indirecta, persuasiva, impulsiva & rhetorica: eum & id sit de impossibilibus, ut quis velle cogatur, quod non vult: exemplo sunt martyres. (γ) *Actus imperatus*, qui, cum mediantibus inferioribus facultatibus producatur, improprie ad voluntatem pertinet, cogi potest. (δ) *Voluntas extra sphaeram ordinariam considerata*, quo ad actus etiam elicitos a Deo posset cogi, si vellet, partim violentia positiva, partim privativa: illa quidem pertrahendo, si vellet, voluntatem, quo ex semet ipsa non esset inclinatura; haec vero subtrahendo suum influxum. Quæ tamen de potentia-

Dei *absoluta*, ut ait Apostolus Rom. IX. 19. τῷ γὰρ Θεῷ μας αὐτὸς τίς ἀνθέψηκε, procedunt; non vero ordinata, qua concurrevit secundum conditionem causarum secundarum. An vero intellectus practicus determinans cogat voluntatem? an concursus divinus? &c. Caput sequens exponet.

QUÆST. VI.

An religio, hæc vel illa, possit cogi?

§. X.

Quamvis hæc quæstio Theologiam in primis sapiat, sivevit tamen agitari etiam circa hoc argumentum a Philosophis. Loquatur hic pro me D. D. Dannhaw. ex auctariis, quo haud quisquam nervosior. Termini, inquit, primū sunt distingvendi: 1. Per religionem intelligitur vel cultus primæ tabulæ decalogi, & cognitio mysteriorum divinorum, sola revelatione cognitorum, adque vitam æternam destinatorum: vel cultus secundæ tabulæ, ordinatæ ad finem naturalem in hac vita civili, & magnam partem extra ratione etiam, & lumine naturæ no[n]. 2. Coactio vel est physica, cum objectum cogit po-

446 DISQVISIT. PRACTIC³
git potentiam ad actum, vel *politica*, cum
lex obligat ad faciendum vel omitten-
dum. 3. *Id quod cogitur*, vel intellectus
est, vel voluntas, in his enim tanquam
subjectis tota religio consistit. 4. *Coactio*
vel est ad assensum aut dissensum. Esto
nunc conclusio I. *Intellectus cogi potest*
ad speciem actus, id est, *assensum verita-*
ris, & *dissensum falsitatis*, *coactione pby-*
sica. Si enim veritas, vel ipsa per se est
clarissima, vel per optimas consequenti-
as evidenter & εξ ἀράγκης demonstra-
ta, cum impossibile est, ut ad sensum
λόγως ἔστω denegare possit intellectus. II.
Intellectus cogi potest ad exercitium in-
nelligenti (ut visus a voluntate ad exer-
citium videndi) *coactione politica per le-*
ges. III. *Intellectus quoad speciem poli-*
tice obligari non potest, id est, nullalex
politica potest imperare, ut, quod men-
te convictus sis falsum esse, verum esse
judices, & verum quod esse censes, fal-
sum esse dicas. IV. *Voluntas lege obli-*
gata potest ad obtemperantiam secundae
decalogi, & *ad externa alia pre-*
cepta, que pertinent ad finem natura-
lem & civilem in hac vita, ad honestum

C iussum, quatenus e lumine naturæ cognoscitur. V. Voluntatis actus internus ac elictus, dissentiente nondumque convicto intellectu, ad cultum fidei Religionis ad primam decalogi tabulam cogi lege aliqua nequaquam potest. Ratio asserti est, quia de jure divino & rationabili Nulla lex obligans ad peccandum est justa; Omnis lex obligans vel cogens voluntatem ad electionem hujus vel illius Religionis, dissentiente adhuc nec dum convicto intellectu, obligat ad peccandum. E. Omnis lex hoc modo cogens vel obligans est injusta. Minor constat, quia cogit peccare conscientiam, sive recta sit sive erronea, nihil interest; utroq; enim modo peccari in confessio est: quia, qui agit contra conscientiam *recessum*, procul dubio peccat; ita etiam qui agit contra *erroneam*, peccat, quia paratus est agere, in quantum se est, contra legem, & ea quæ sibi persuadet esse fundata in lege sive divina sive humana. VI. Voluntatis actus imperatus, sive externa executio ad religionem, quam toto animo aversatur, itidem nulla lege cogi potest. Hæc & plura de dicta quæstione B. Dn. D. Dannhaverus; quem vide.

SECTIO III. ἀξιωματική.

- I. Voluntas est primum movens.
- II. Aliud est movere *physice*, aliud *moraliter*; aliud moveri *directe*, aliud *indirecte*; aliud *mediate*, aliud *immediate*.
- III. Aliud est *compellere* realiter, violenter & *physice*; aliud verbaliter, volenter & *rhetorice*.
- IV. Voluntas fertur in impossibile, non quidem *efficaciter*, tamen *simpliciter*.
- V. Voluntas humana semper est conformanda divinæ.
- VI. Fruitio tantum est finis ultimi.
- VII. *Velleitas, intentio & fruitio*, brutis non conveniunt.
- VIII. Voluntas quandoque habetur pro facto.

CAP.

Ornatissimo & Literatissimo

JUVENI,

DN. DANIELI HAGERO,

Amico & commilitoni meo in primis
dilecto, de *Voluntatis* in actibus mora-
libus, officio, solerter disputanti,
gratulatio:

PERSPICIT ut quodvis generosum men-
tis acumen,

Sive sit innocuum, sive nocere
queat:

Sic regit imperio motus, animosa vo-
luntas,

Cordis, & affectus, ne sine lege ru-
ant.

Talia dum tractat, Musæ gratulantur
Hagero,

Cui præfert claram mens pia, pul-
cra, facem.

AND. WANOCHIUS,

Ad JUVENEM
Ut morum decentia, ita literarum splē-
dore conspicuum,

Peregrinum & præstantissimum

DN. DANIELEM HAGERUM,
Amicum & commiltonem perdilectū:
Pegasidum splendor fulgens HAGERE
satelles,

Artis palladiæ pieriique chorū:
Arcto tractus rigidi Tu splendida stella
Artes evadis dum colis ingenuas.

L. Mā.
PETRUS HAHN.

Ornatissimo Juveni,

amicorum principi,
De voluntate in moralibus publice dis-
serenti,

Carmen Gratulatorium:

Athletæ sibimet metam proponere fi-
xam
Sæpe solent, itidem comitantes castra
minervæ;
De quorum numero nunc tu fidissime
Achates
Cum

Cum mihi sis, genio præstans, pera
mandeç HAGERE,
Nate patris chari, de quo Neolandia
gaudet.
Menstuā divitias non hic fuit accumu-
lare,
Qvas fur quasque latro manibus mox
surripit audax,
Nec quas consumit splendens Vulca-
nius ardor.
Gratulor idcirco quod tam ferventer
honores
Acceptes dignos, quos nunc tibi corde
peropto!
Ex animo dedit
JOH. BACHSTER.

Qvid causæ? quæras, paucos concendere
culmen
Parnassi, at plures hinc resilire viros?
Quid? nisi quod nolint tantos tolerare labores,
Quantos exposcit mens polienda satis.
Hos si vitasses vix nunc ascendere posses
Pulpita, quæ lucent laude polita Virūm,
Et quoniam hinc constat musas tibi pandere
portam
Arcis hamadryādum, perge meare lubens.

ERICUS J. FONSENIUS.

Mentibus nostris, animi decus, quæ
Atq; virtutum studium facetum
Imprimis, citra dubium sophiæ

Maxima pars est.

Hæc enim virtutibus ornat usque
Per bonis vitam, sine queis in amplio
Circulo mundi, nihil est honestum

Sive decorum.

Qvam tibi notum studium sit hocce
Quamve lustraras vigili subinde,
Ethicæ postes, oculo fatetur

Pagina præsens.

Jamq; sub docto, specimen labore
Præsidis clari simul atq; summi,
Das in apricum patriota comis,

Indolis altæ.

Jure quare nunc tibi gratuletur
Quisq; : virtutis studiosus es quod,
Ceu decet, fortes; nec ad altiora
Pergere cesses

*Melioris affectus ergo, licet occupatissi-
mus, cantillab.*

NICOLAUS LIMATIUS.

